

Grootse 'Medea' bij het Nationale Toneel

Trouw
17/11/00

Toneel

Het Nationale Toneel met 'Medea' van Euripides. Tournee t/m 24/01. www.nationaletoneel.nl

'Medea' is de tragedie van Euripides die het meest wordt gespeeld. In de schier eindeloze opvoeringenreeks zijn de meest bizarre interpretaties op het stuk losgelaten van woedende mannenhaat, psychologisch onnavolgbaar geneuzel of multicultureel gekakel. Vaak was het niet mogelijk het stuk te herkennen als de Oudgriekse tragedie van de dichter.

En dan, opeens, is er deze 'Medea' van regisseur Johan Doesburg. Nu weet ik ook wel dat in onze postmoderne tijd je niet meer mag zeggen wat een Griekse tragedie eigenlijk 'betekent', maar ik vind dat je het wel mag denken. En dan denk ik dat deze opvoering een immense hommage is aan Euripides. Hier wordt het irrationalisme dat de dichter wilde tonen in de samenleving van zijn tijd, het krampachtige en aangrijpende gevecht tussen de rede en de drift, na bijna 2500 jaar in kristallijne scherpheid neergezet. Meer dan twee jaar geleden vond ik dat ik een van mijn bijtendste kritieken moest

inzetten tegen Doesburgs regie van de 'Oresteia' van Aeschylus. Nu komt hij met een meester-opvoering van de 'Medea'.

In een schitterend decor van Tom Schenk, een het toneel overweldigende wand van spiegelruit, speelt Ariane Schluter de prinses uit barbarenland Kolchis die haar kinderen vermoordt. Haar toon en haar redeneringen zijn kordaat en weloverwogen, precies zoals Euripides ze schreef, hier in de vertaling van Gerard Koolschijn. Haar ontrouwe echtgenoot Jason krijgt van Peter Blok een adequate vertolking: altijd redelijk, zorgzaam en pijnlijk egoïstisch, een mannelijk karakter waarmee Euripides zijn stadgenoten destijds en ons nu, het zo buitengewoon ongemakkelijk maakt. Hun twee zonen, zwijgende rollen in de tekst, heeft Doesburg hier verbeeld in een videobeeld van twee rode vliegers dat via de vloer in de ruiten wordt gespiegeld. Bij de moord worden de draden losgesneden en dwarrelen ze naar beneden, kantelen en laten hun witte achterkant zien, een weergaloos mooie verbeelding, terwijl het gehele toneel door lichtontwerper Reinier Tweebeke in bloedrood wordt gedompeld.

De overige personages met wie Medea te maken heeft, komen een voor een. Dat heeft menigeen verbaasd, omdat de oudere kunstbroeders van Euripides, Aeschylus en Sophocles, al lang scènes schreven voor drie acteurs tegelijk. Wellicht heeft Euripides hiervoor gekozen om de enorme eenzaamheid van Medea te intensiveren. Kreon (Peter Bolhuis) is de tiran die door zijn angst voor de prinses van toverkunsten wordt gekweld. De kinderloze Aigeus, prachtig gespeeld door Wim van der Grijn is het schrijnende intermezzo van de handeling. Vincent Linthorst geeft uitstekend de verbijstering van de bode weer, wanneer Medea de koning en zijn dochter heeft vergiftigd. Freek den Hartogh ontroert als de machteloze slaaf en kinderverzorger van de jongetjes.

De min van Mirjam Stolwijk deelt in die wonderbaarlijke passiviteit van het koor van Korinthische vrouwen. (Bien de Moor, Esther Scheldwacht en Rosa Mee) die niet in de Griekse traditie, maar wel voor ons problematisch is. Maar Doesburg is onverbiddelijk: hier wordt Euripides gespeeld. Het is een hartverwarmende gebeurtenis.

Hans Oranje

Medea in een schitterend decor van Tom Schenk

FOTO LEO VAN VELZEN

VOLWKRANT 17/11/00

Ariane Schluter maakt innerlijke strijd zonder overdreven pathos inzichtelijk

Smaakvolle en effectieve Medea

Theater
Medea

► Schluter speelt overtuigend een verscheurde heldin.

DEN HAAG *Medea* is met George uit *Who's afraid of Virginia Woolf* de bekendste kindermoordenaar uit de toneelliteratuur. Zij vermoordt haar twee zoons uit wraak op haar overspelige echtgenoot, hij vermoordt zijn zoon om zijn huwelijk te redden. Er is een belangrijk verschil: de kinderen van Medea bestaan echt, de zoon van George is bedacht, een verzinsel om zijn mislukte leven met Martha nog enigszins betekenis te geven.

Hoe verbeeld je een kindermoord in het theater? In Virginia Woolf gebeurt dat met woorden, in een formidabele ruziescène. In *Medea* worden de kinderen daadwerkelijk op het toneel geslacht en dat levert vaak de nodige praktische problemen op (poppen, nepbloed). Regisseur Johan Doesburg heeft bij het Nationale Toneel een prachtige oplossing bedacht: in een subtiel videofilmje laat hij twee vliegers die daarvoor nog vrolijk in de lucht dansten langzaam in het niets verdwijnen.

Een aangrijpend beeld in een verder ook uiterst effectieve, smaakvolle en gedreven voorstelling. Euripides schreef met *Medea* geen sentimentele tragedie over twee kindjes, maar een ingenieus

taalbouwwerk, solide als een Griekse tempel, over hoe ontrouw en vernedering uiteindelijk kunnen leiden tot geweld en fundamentalisme. Het lukt dan ook bijna nooit om echt ontroerd te raken bij dit stuk. Ook in deze productie niet, maar zelden is er een actrice geweest die zo inzichtelijk, zonder overdreven pathos, en bijna aards invoelbaar maakt hoe een innerlijke strijd de mens kan verscheuren, als Ariane Schluter.

Schluter, bleek geschminkt, haar ogen zwart omrand, ziet er doemoe en afgemat uit. Haar grote liefde Jason, waarvoor zij huis en haard en vaderland heeft verlaten, koos voor een ander. Die ander is nota bene de dochter van Kreon, de koning van hun nieuwe land. Schluter transformeert stapje voor stapje, hand in hand met haar personage, de wraakgedachte in. Je ziet haar woedend worden, wanhopig, twijfelen, even bij zinnen komen en tenslotte diep doordacht tot de gruweldaad komen. Die kunst tot transformeren verstaat Peter Blok als Jason minder - hij blijft gewoon een aardige man die te opzichtig vertwijfeld raakt. Het koor wordt fraai gespeeld door drie vrouwen die om en om hun tekst zeggen, en Mirjam Stolvijk is de min die de handelingen voorziet van commentaar.

Het toneelbeeld van Ton Schenk is vol betekenis: verdorde aarde wordt weerspiegelt in een grote

glazen achterwand, en in die aarde bevinden zich luiken waaruit de personages tevoorschijn komen, als uit grafzerken die van meet af aan open staan. Alles ademt hel en verdoemenis - zeer toepasselijk, want Medea gaat ook over verbannen zijn, niet geaccepteerd worden, en vluchten.

Zo kan het publiek in een week-tijd kennismaken met twee nieuwe enceneringen van klassieke stukken die over vreemdelingen en integratie gaan. Naast *Medea* is dat ook Shakespeares *De Koopman van Venetië* bij de Theatercompagnie. Theater waarin de woorden allichtoon, probleemwijk of Wilders niet voorkomen maar dat wel inzicht verschaft in de menselijke angst voor het vreemde.

Hein Janssen

Medea door het Nationale Toneel, regie Johan Doesburg. In Koninklijke Schouwburg Den Haag, 15/11. Tournee. www.nationaletoneel.nl

Andere Medea's

Voor actrices is de rol van Medea een van de meest begeerde, zoals dat bij mannen Hamlet (jong) of King Lear (oud) is. In Nederland is Medea onder meer gespeeld door Annet Nieuwenhuizen (Publiektheater), Kitty Courbois (Toneelgroep Amsterdam) en Josée Ruiter (Noord Nederlands Toneel). Dit seizoen zijn er zelfs drie Medea's te zien: naast Ariane Schluter zijn dat Antoinette Jegersma (Bonheur) en later nog Malou Gorter

bij het Noord Nederlands Toneel, in regie van Ola Mafaaalani.

De beroemdste Medea is operadiva Maria Callas, die de rol in 1970 speelde in de verfilming van Euripides' drama door de Italiaanse cineast Pier Paolo Pasolini. Theo van Gogh bewerkte Medea vlak voor zijn dood tot een eigentijdse versie met Katja Schuurman in de titelrol. Van het stuk zijn behalve films ook verschillende opera's gemaakt.

Ariane Schluter als Medea in de voorstelling van het Nationale Toneel. Foto Leo van Velzen

A d
17/11/00

Moderne aanpak van eeuwenoude Medea

TONEEL

★★★★☆
Medea van Euripides door het Nationale Toneel. Gezien: 15 nov, Koninklijke Schouwburg Den Haag. Tourneet/m 24 januari.

ERIC VAN DER VELDEN
DEN HAAG

Hoe komt een vrouw zo ver dat zij haar eigen kinderen vermoordt? Euripides wierp deze vraag een kleine 2500 jaar geleden op, zonder er een bevredigend antwoord bij te leveren. Het zal juist daarom zijn dat deze tragedie nog steeds fascineert. Medea laat - zoals ze zelf zegt - de drift winnen van de rede, maar dat gebeurt zo ijzingwekkend gecontroleerd dat je niet van verstandsverbijstering of waanzin kunt spreken. Psychisch lijkt er, zeker zoals Ariane Schluter haar speelt, niets met haar mis. Scherp redenerend, met een

nog steeds actueel oog voor de ongelijkheid in de man-vrouw verhouding, treft zij haar ontrouwe en laffe echtgenoot Jason (Peter Blok) waar hij het meestkwetsbaar is. Uit tegenwoordig krantenberichten weten we dat na dergelijke wraak meestal zelfmoord volgt. Zo niet bij Medea: haar vlucht is goed voorbereid, straf gaat zij ontlopen.

Wat haar gruweldaad nog raadselachtiger maakt, is dat zij wel degelijk een grote liefde voor haar kinderen toont. Misschien slaat regisseur Johan Doesburg hierin te ver door. Iets meer zwarte kant zou het karakter begrijpelijker hebben gemaakt. Zo modern als het spel van Schluter en Blok is, zo opera-achtig is de verdere encenering: een heftig geluidsdecor, een toneelbeeld met veel spiegels, een koor dat aan wanhopig bidden doet denken. Het gaat om grote gevoelens en dat zullen we weten.

NRC
17/11/00

Schlüter overtuigt als gegriefde boze Medea

Theater Medea van Euripides door het Nationale Toneel. Regie: Johan Doesburg. Gezien: 14/11 Koninklijke Schouwburg, Den Haag. Tournee t/m 24/1. Inl.: www.nationaletoneel.nl
●●●●○

DOOR KESTER FRERIKS

Haar entree is even bedwelmend als dreigend en verpletterend: de oosterse prinses Medea komt in exotisch rood gewaad op, doorweven met zilverdraad dat aan haar verschijning een glinstering geeft. Het decor is een spiegelwand, waarin haar vaderland Kolchis wordt geprojecteerd. Ariane Schlüter vertolkt onvergetelijk de prinses, die elke keer dat het stuk wordt opgevoerd haar gruwelijke daad zal voltrekken: ze doodt uit wraak en jaloezie haar twee kinderen. De tragedie van Euripides is 2439 jaar oud. De kracht ervan is ongebroken.

Deze Medea is een vreemdelinge in Griekenland, eenzaam, verlangend naar haar eigen land, verlaten en verraden door haar man Jason. Hij, de overspelige echtbreker, ruilt haar in tegen een jongere bruid. List op list bedenkt Medea om bruid en bruidegom te straf-

fen; eerst schenken haar beide kinderen hun nieuwe moeder een bruidsjurk en kroon die haar met giftige vlammen doden. Daarna besluit Medea tot de ultieme daad. Haar man Jason zal voorgoed kinderloos zijn, en daarmee is hij beroofd van elke opvolging.

In de regie van Johan Doesburg gaat Medea over een vrouw voor wie het huwelijksverraad tot ondraaglijk verdriet wordt; het maakt de moordscène aan het slot voorstelbaar. Schlüter weet verbluffend compassie met Medea op te roepen, al huilt de toeschouwer aan het slot als huiltend kindergeschreeuw in de schouwburg resoneert. Medea is wel voorgesteld als een brute moordenaar. Dat is Schlüter's Medea geenszins. Het ene moment berekent ze rationeel haar kansen. Dan laat ze haar grillige emoties vrij, alsof ze behekt is door die ene dwanggedachte: Jason ten diepste treffen.

De spiegelwand, ontworpen door Tom Schenk en belicht door Reinier Tweebeeke, maakt dat we elke handeling tweemaal zien. Dat geeft een bizarre vervreemding, die past bij de regie. Jason, gespeeld door Peter Blok, ziet er in zijn witte uniform met achterover-

gelkamd haar indrukwekkend; hij is op fatale wijze ongrijpbaar voor Medea. En als ze doet alsof hem grijpt en hem met zoete woorden benadert, is het alleen maar om haar laatste troef met nog dodelijker precisie te kunnen uitvoeren.

Door de rol van Jason door Peter Blok zo gewetenloos en xenofob te laten vertolken, beklemtoont Doesburg dat een tekort aan begrip voor het vreemde leidt tot geweld. Het koor, gespeeld door drie actrices, treedt op als het geweten van de toeschouwers. Niet zozeer Medea zelf, als de zaal moet de catharsis doorstaan en erkennen dat we Medea ondanks alles begrijpen. Mirjam Stolwijk als de min heeft weinig tekst, maar met haar stille spel en een enkele veelbetekenende oogopslag voorziet ze het drama van angst, schrik, verwarring. Aan het slot troont Medea hoog tegen de hemel, als de zon. Ze is verlost van alle pijn. Vergeefs springt Jason de hoogte in. Medea is weg uit het land dat haar altijd heeft gehaat en miskend. Ze vindt opnieuw geluk, zonder kinderen. Ze is thuis.

 Drie actrices over het spelen van Medea op nrc.nl/kunst

Te begraven
17/11/00

TRAGEDIE VAN DE ONMACHT

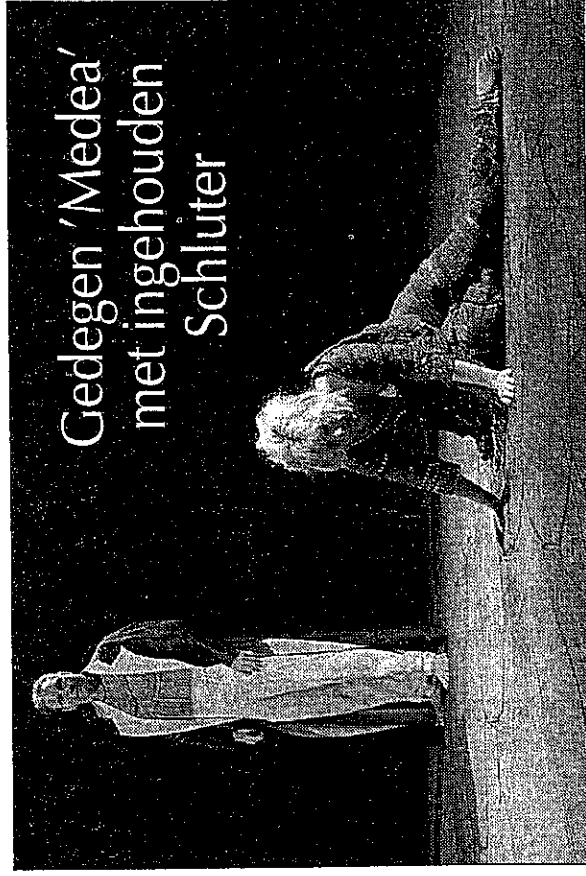
door MARCO WEIJERS

Medea is geen vrouw van compromissen en zich schikken in haar lot. In de tragedie die Euripides in 431 v. Chr. aan haar wijdde, voert zij die onbuigzame houding door tot het uiterste. In de steek gelaten door Jason, de vader van haar zonen en de man voor wie zij alle schepen achter zich verbrandde, is haar haat tomeloos, zoals ook haar liefde was. Uit trots en ontombare wraakzucht vermoordt ze niet alleen Jasons bruid, maar ook haar twee eigen kinderen.

Ook nu nog noemen we zo'n gruwelijke daad een familie-tragedie. Vaak wordt in zulke gevallen aangevoerd dat de dader ontoerekeningsvatbaar was, maar voor Medea gaat dat niet op. Bij het Nationale Toneel speelt Ariane Schluter haar met ingehouden woede, maar volledig bij zinnen. Het is geen vlaag van verstandsverbijstering die haar aanzet tot moord. Integendeel: aan haar acties ligt koele berekening ten grondslag. In een maatschappij waar zij alleen al door haar vrouw-zijn als een pion kan worden behandeld, neemt

Medea toch zelf het heft in handen.

Welbeschouwd is 'Medea' vooral een tragedie van de onmacht. Medea weigert zich bij haar machteloosheid neer te leggen en gaat daarom tot gruwelijke daden over. De vrouwen van het koor - zij die haar plannen kennen - grijpen niet in. Zij zijn de werkeloos toekijkende omstanders, onmachtig om zich los te rukken uit hun rol aan de zijlijn. En tot slot is er Jason (Peter Blok), die machteloos is tegen Medea's wraak, waar hij vervolgens ook niets meer tegenover kan

Gedegen 'Medea'
met ingehouden
Schluter

■ Peter Blok als Jason en Ariane Schluter in haar rol van de wraakzuchtige Medea.

FOTO: LEO VAN VELZEN

stellen. Zijn bruid en zijn kinderen zijn dood, hun moordenaar is door goddelijk ingrijpen onaantastbaar geworden. Treurnis is het enige dat hem rest.

Johan Doesburg geeft in zijn heldere regie alle ruimte aan Euripides' tekst, die al deze thema's aanreikt. Zonder een verlamdend conceptueel stempel op 'Medea' te druk-

ken, kanaliseert de regisseur het verhaal en slaat een brug tussen de historische opvoeringspraktijk en een meer moderne theatervorm. Zo handhaafde hij klassieke elementen als het zingzeggende koor en verwerkt Schluter delen van de originele Griekse toneeltekst in haar optreden.

Eigentijds is de hellende achterwand vol spiegelende panelen, die de kijker een extra perspectief bieden. Daarnaast illustreert een sobere video-projectie op poëtische wijze de handelingen die zich buiten het gezichtsveld afspeelen. Incidenteel leidt de inzet van deze middelen tot bombast, bijvoorbeeld bij de verbeelding van de kindermoord. Subtiel spel over de gehele linie (zeker ook van Peter Blok) biedt effectief tegenwicht aan zulke uitschieters in deze gedegen opvoering van 'Medea'.